

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ ÁLTAL AKKREDITÁLT NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2518/2020. számú ügyben
a Veszprém Megyei Gyermekvédelmi Központ
3. számú Gyermekotthonának 4. számú zirci és 6. számú lókúti
lakásotthonában tett látogatásával összefüggésben

*Előadók: dr. Rostás Rita
dr. Gilányi Eszter*

Érintett szervek:

- Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
- Veszprém Megyei Gyermekvédelmi Központ

2020.

Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

Jelentése az AJB-2518/2020. számú ügyben

Előadó: dr. Rostás Rita

Összefoglaló

A nemzeti megelőző mechanizmus (a továbbiakban: NMM) feladatkörében eljáró alapvető jogok biztosa és két munkatársa 2020. április 24-én a Veszprém Megyei Gyermekvédelmi Központ zirci és lókúti lakásotthonába látogatott. A látogatás célja a COVID-19¹ fertőzés terjedésének megakadályozása érdekében tett intézkedések ellenőrzése, valamint annak vizsgálata volt, hogy az elrendelt korlátozások – látogatási és kijárási tilalom² – milyen változásokat idéztek elő a gyermekek 24 órás felügyeletének biztosításában, az ételmezésben, az oktatáshoz, fejlesztéshez való hozzájutásban, és ezek miként érintették gyermekvédelmi szakellátás lakásotthonaiban élő gyermekeket.

Az alapvető jogok biztosa a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel kihirdetett veszélyhelyzetre tekintettel a látogatását előre bejelentette. A vizsgálat alatt a látogatócsoport tagjai védőfelszerelést viseltek. A látogatócsoport tagjai megtekintették a két lakásotthont, interjúkat készítettek az ott tartózkodó gyermekekkel és munkatársakkal.

Mindkét lakásotthon megfelelően felszerelt volt. A takarítást, a fertőtlenítést a járványveszélyben gyakoribbá tették, melyhez elegendő tisztítószer állt rendelkezésre. A digitális oktatásban való részvétel feltételei mindkét lakásotthonban adottak voltak, a nevelők a többi munkatárssal együtt segítséget nyújtottak a gyermekeknek a tananyag elsajátításához.

Az NMM megállapította, hogy a gyermekek tájékozottak voltak a járványhelyzettel és annak megelőzésével kapcsolatban, megértették a látogatási tilalom okát. Elfogadták a feszültségkeltő helyzet kompenzálására hozott változtatásokat, éltek a gyakoribb telefonálási lehetőséggel, és sokan a tartották a világhálón keresztül is a kapcsolatot a hozzátartozóikkal, a gyámokkal, és a gyermekjogi képviselővel is. A járványhelyzetben elrendelt korlátozások a gyermekek panaszjogának érvényesülését nem akadályozták.

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLIII. törvénnyel kihirdetett, kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) „*célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól*”.³

A Jegyzőkönyv 3. cikke szerint valamennyi „*részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében*”.

¹ SARS-CoV-2 vírus okozta fertőzés, illetve megbetegedés

² Az országos tisztifőorvos a 13305-16/2020/EÜIG számú, márc. 17-én kelt határozata

³ Jegyzőkönyv 1. cikk.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 2. § (6) bekezdése értelmében 2015. január 1-jétől az alapvető jogok biztosa látja el a Jegyzőkönyv 3. cikke szerinti NMM feladatait, melynek teljesítése során, a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot panasz vagy beadvány hiányában is rendszeresen vizsgálja.⁴

Miután az Egészségügyi Világszervezet az új koronavírus okozta járványt nemzetközi közegészségügyi, járványügyi sürgősségi helyzetként nyilvánította, a „*kormány az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében Magyarország egész területére veszélyhelyzet*”⁵ hirdetett ki. Ennek ideje alatt a járvány terjedését elősegítő tevékenységek korlátozhatóak.

A Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőző Albizottság⁶ által 2020. április 7-én elfogadott CAT/OP/10 számú Tanács⁷ (a továbbiakban: Tanács) iránymutatása szerint a kínzás, és a kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalmát kivételes körülmények fennállása esetén, így a veszélyhelyzet során is biztosítani kell.⁸ Az egyes országokban működő nemzeti megelőző mechanizmusok maguk dönthetnek a járványhelyzetben az általuk legmegfelelőbbnek tartott intézkedésekről.⁹ A Tanács értelmében a nemzeti megelőző mechanizmusoknak a koronavírus-járvány során a társadalmi érintkezésekre vonatkozó korlátozások figyelembevételével kell gyakorolniuk a mandátumukat.¹⁰

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

Az NMM feladatai teljesítése során megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek és a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak védelmére,¹¹ továbbá a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére¹². Az NMM látogatásainak hangsúlyos területe az otthon nyújtó ellátásban részesülő gyermekek jogainak védelme.¹³ A gyermekek életkorukból adódóan, alacsony szintű jog- és érdekvédelemmel rendelkezőek miatt kiszolgáltatott helyzetben vannak, mely a gyermekvédelmi szakellátás keretében felnövekedő, és azon belül a különleges és speciális szükségletű gyermekek esetében fokozottan érvényesül.

Az NMM a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatja. 2020 áprilisában a Veszprém Megyei Gyermekvédelmi Központ, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (a továbbiakban: VMGYK) zirci és lókúti lakásotthonába látogatott a látogatócsoport, melyekben normál, különleges és speciális szükségletű gyermekek számára integráltan biztosítanak teljes körű ellátást.

⁴ Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (továbbiakban: Ajbt) 39/A. § és 39/B. § (1) bekezdés.

⁵ 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről 1.§.

⁶ Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (továbbiakban: SPT).

⁷ <https://undocs.org/CAT/OP/10>.

⁸ CAT/OP/10 Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) (a továbbiakban: Advice of the SPT) <https://undocs.org/CAT/OP/10.1/5>. pont.

⁹ Advice of the SPT I/6. pont.

¹⁰ Advice of the SPT IV/11. pont.

¹¹ Lásd Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) és d) pontját.

¹² Lásd Ajbt. 1. § (3) bekezdését.

¹³ Lásd Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pont.

1.2. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikk 1. bekezdése értelmében a nemzeti megelőző mechanizmus Magyarország joghatósága és ellenőrzése alatt álló bármely olyan helyen látogatásokat folytathat, „*ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják személyes szabadságuktól*”. A Jegyzőkönyv 4. cikk 2. bekezdése szerint a Jegyzőkönyv alkalmazásában szabadságelvonást jelent egy személy elhelyezése olyan „*környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el*”.

Amennyiben egy gyermek felügyelet nélkül marad, illetve családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteteti testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, és nincs nevelésre alkalmas hozzátartozója, a gyámhatóság vagy más beutaló szerv nevelőszülőknél vagy otthont nyújtó gyermekintézményekben biztosít számára ideiglenes hatállyal azonnali elhelyezést.¹⁴ Ezen túlmenően a gyámhatóság határozatával a gyermekeket nevelésbe veszi, ha úgy ítéli meg, hogy a családok számára az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni a gyermekek veszélyeztetését.¹⁵ A gyámhatóság határozata alapozza meg a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti szabadságelvonást.

Amennyiben a gyermek a kijelölt gondozási helyéről engedély nélkül távozik, „*az ellátást nyújtó – a gondozott gyermek esetében a gyermekvédelmi gyám haladéktalan értesítése mellett, vele együttműködésben – megkísérli felkutatni a tartózkodási helyét*”¹⁶. A gyermek életkorától, állapotától függően haladéktalanul vagy 24 órán belül „*az ellátást nyújtó megkeresi az illetékes rendőri szervet az engedély nélkül eltávozott gyermek felkutatása érdekében. Egyúttal közli az engedély nélkül eltávozott gyermek személyes adatait, személyleírását, az azonosítására alkalmas jellegzetességeit.*”¹⁷ A rendőr előállíthatja azt a gyermeket, aki a „*gyermekotthonban történő elhelyezésének hatálya alól engedély nélkül kivonja magát.*”¹⁸

Mindezek alapján a VMGYK lakásotthonai tekintetében az alapvető jogok biztosának vizsgálati hatásköre az Ajbt. 39/B. § (1) bekezdése értelmében fennáll.

1.3. A látogatás célja

Az országos tisztifőorvos 2020. március 17-től a 13305-16/2020/EÜIG számú határozatában a 13305-8/2020/EÜIG számú alaphatározatot módosítva a látogatási tilalmat kiterjesztette a gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézményekre, valamint ezzel egyidejűleg ezen intézményekből való kijárási tilalmat is elrendelt, mivel „*a fertőzés járványügyi jellegéből adódóan a zártabb közösségekben, intézményekben képes gyorsan elterjedni*”.¹⁹

Az NMM feladatainak teljesítése körében tájékozódni kíván arról, hogy a VMGYK lakásotthonaiban – a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel kihirdetett veszélyhelyzet idején – ellátott kiskorúak vonatkozásában a koronavírus fertőzés elleni védelem milyen változásokat idézett elő a gyermekek 24 órás felügyeletének az ellátásában, az ételmezésben, az oktatáshoz, fejlesztéshez való hozzájutásban, milyen intézkedések történtek a járvány terjedésének megelőzése érdekében, hogyan csökkentették a személyes találkozások számát, miként érinti a látogatási és kijárási tilalom a lakásotthonban élőket.

¹⁴ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 52. §.

¹⁵ Gyvt. 78. § (1) és (2) bekezdés.

¹⁶ NM Rendelet 86. § (1) bekezdés.

¹⁷ NM Rendelet 86. § (2) bekezdés.

¹⁸ Rtv. 33. § (2) bekezdés d) pont.

¹⁹ Az országos tisztifőorvos a 13305-16/2020/EÜIG számú, márc. 17-én kelt azonnal végrehajtható határozatának indoklása.

1.4. Az érintett alapvető jogok

- *A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség biztosítása:* „Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. ... Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (2), (4) és (5) bekezdés];
- *A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország ... az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, ... az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, ... segíti elő.” [Alaptörvény XX. cikk (1), (2) bekezdés].

1.5. Az alkalmazott nemzeti és nemzetközi jogforrások

- *Magyarország Alaptörvénye;*
- *2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról (a továbbiakban: Ajbt.);*
- *2011. évi CXLIII. törvény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről (a továbbiakban: Jegyzőkönyv);*
- *2007. évi XCII. törvény a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről (a továbbiakban: CRPD);*
- *1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (a továbbiakban: Gyvt.);*
- *1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről (a továbbiakban: Rtv.);*
- *1991. évi LXIV. törvény a New Yorkban 1989. november 20-án kelt, a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény kihirdetéséről (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény);*
- *88/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során teendő, egyes szociális és gyermekvédelmi ellátásokkal kapcsolatos intézkedésekről, valamint a szociális szolgáltatásoknak a veszélyhelyzet során elrendelt működési rendjéről*
- *40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről (a továbbiakban: Korm. rendelet);*
- *194/1197. (IX.10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (a továbbiakban: Korm. rendelet a gyámhatóságokról);*
- *37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról (a továbbiakban: EMMI rendelet);*
- *15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (a továbbiakban: NM rendelet);*
- *13305-16/2020/EÜIG számú határozata az országos tisztifőorvosnak (2020. III. 17.)*
- *13305-8/2020/EÜIG számú határozata az országos tisztifőorvosnak (2020. III. 8.);*
- *A kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság sztenderdjei. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015 (a továbbiakban: CPT/Inf)*

–Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) (a továbbiakban: Advice of the SPT).

1.6. A látogatás módszere

A látogatás az ellátottak és a látogatócsoport vírusfertőzéssel szembeni védelme érdekében előre bejelentett módon történt. A Tanácsban rögzített 'do no harm' elvnek²⁰ megfelelően a látogató csoport tagjai teljes testet borító egyszer használatos, kapucnis védőoverallt, gumikesztyűt, védőszemüveget és maszkot viseltek, a megbeszélések jelentős részét a szabadban folytatták. A látogatás résztvevői a következő vizsgálati módszereket alkalmazták:

- helyszíni iratbetekintés, dokumentumok bekérése, másolatok, fényképek készítése;²¹
- megvizsgálták az elhelyezés körülményeit („intézménybejárást” végeztek), fotókat készítettek az alábbi fókuszpontokkal:
 - az épület, a helyiségek felszereltsége állapota, alkalmassága,
 - személyes higiéné biztosítása,
 - a távoktatáshoz való hozzáférés, a tanulási körülmények;
- személyes meghallgatásokat végeztek, félig strukturált interjúkat vettek fel bizalmas körülmények között az ellátott gyermekekkel, és az őket gondozó munkatársakkal az alábbi témakörökben:
 - a járványhelyzet milyen változásokat, megszorításokat idézett elő; a mindennapos étkezés biztosítása a lakásotthonokban;
 - a napirend, a tanulással és játékkal töltött idő aránya, a szabadlevegőn való tartózkodás;
 - a digitális oktatásba való bekapcsolódás lehetősége, feltételei, a tanulási tevékenység támogatása különös tekintettel az integráltan nevelt különböző szükségletű gyermekekre;
 - az egészségügyi ellátás és a fejlesztések alakulása; nehézségek és megoldási javaslatok az egészségügyi veszélyhelyzetre tekintettel;
 - kapcsolattartás és annak módosulása a korlátozott kijárással, a járványügyi veszélyhelyzettel összefüggésben:
 - a vérszerinti szülőkkal, testvérekkel,
 - a gyermekvédelmi gyámmal.

Az NMM a vizsgálata során 8 gyermeket és 5 alkalmazottat hallgatott meg.

1.6. Szankció tilalma

A Jegyzőkönyv 21. cikke értelmében semmilyen hatóság és tisztviselő nem rendelhet el, nem alkalmazhat, nem engedélyezhet, és nem tűrhet el semmilyen személy vagy szervezet elleni szankciót, ha az illető a nemzeti megelőző mechanizmussal akár valós, akár hamis információkat közölt, és az adott személyt vagy szervezetet semmiféle más jellegű hátrány sem érheti.

²⁰ Advice of the SPT I/4. pont.

²¹ Vö.: Ajb. 39/B. § (2), (3) bekezdés.

1.7. A látogatás időpontja

2020. április 24.

1.8. A látogatás résztvevői

Dr. Kozma Ákos az alapvető jogok biztosa
Dr. Rostás Rita pszichológus, pedagógus
Dr. Gilányi Eszter jogász, pszichológus

2. A tényállás és megállapítások

2.1. Az intézmény alapadatai, korábbi ellenőrzések

A VMGYK irányító szerve az Emberi Erőforrások Minisztériuma, fenntartója és az átruházott irányítási hatáskörök gyakorlója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: SZGYF)²². A költségvetési szervet 1992. 03. 31-én alapították.²³ A VMGYK alapító okirata 2019. február 4-én lépett hatályba.

A VMGYK megbízott intézményvezető irányítása alatt állt a látogatás idején. A Gyermekotthoni Hálózat szakmai irányítója a hálózatvezető, akihez öt gyermekotthonnak nevezett „részleg” tartozik. A részlegek működéséért a gyermekotthon-vezetők felelősek. A 3. számú Gyermekotthon négy lakásotthon tevékenységét fogja össze. Az NMM ezek közül kettőben, a 4. számú Lakásotthonban (8420 Zirc, Bakonybéli utca 1/A.) és a 6. számú Lakásotthonban (8425 Lókút, Rózsa utca 5.) tett látogatást.

A VMGYK közfeladata *„személyes gondoskodást nyújtó gyermekvédelmi szakellátás keretében otthont nyújtó ellátás, utógondozói ellátás [...] biztosítása.”*²⁴ Alaptevékenységei közé tartozik a különleges és speciális szükségletű gyermekek ellátása is, vagyis *„különleges ellátás biztosítása a tartósan beteg, fogyatékos, [...] speciális ellátás biztosítása súlyos pszichés, vagy súlyos disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szert használó [...] gyermekek számára”*²⁵

A Veszprém Megyei Kormányhivatal Hatósági Főosztálya több hatósági ellenőrzést²⁶ is végzett a 2019-es évben az NMM által meglátogatott telephelyeken, melyek alapján megállapította, mindkét telephelyen hiányzott a fejlesztő pedagógus. A Főosztály Népegészségügyi Osztálya által Lókúton 2019. 09. 24-én végzett ellenőrzés megállapította, hogy a különleges, speciális és kettős szükségletű gyermekek aránya nem felelt meg a jogszabályban előírtaknak, továbbá, hogy a telephelyen szakképesítéssel nem rendelkező munkavállalókat foglalkoztattak. A Szociális és Gyámügyi osztály 2019. 08. 28-án a zirci lakásotthonban végzett hatósági ellenőrzése szerint a betöltetlen álláshelyek miatt a jogszabály által előírt létszámminimumot nem teljesítették. A VMGYK a hiányzó álláshelyeket folyamatosan pályáztatta.

2.2. Az ellátottak köre

A meglátogatott 12 férőhelyes telephelyeken a különböző szükségletű gyermekek integráltan éltek. Utógondozott nem volt a lakásotthonok lakói között.

²² Alapító okirat 3.1., 3.2. és 3.3.2. pont.

²³ Alapító okirat 2.1. pont.

²⁴ Alapító okirat 4.1.1. pont.

²⁵ Alapító okirat 4.3.2. és 4.3.3. pont.

²⁶ <https://veszprem.szgyf.gov.hu/files/vmgyk/2.5-ellenorzesek-2019.pdf>.

A látogatás napján a zirci lakásotthon 12 gyermek, 4 lány és 8 fiú, közöttük két testvérpár gondozási helye volt. 6 különleges, 5 normál és 1 speciális szükségletű gyermek élt együtt a lakásotthonban. A különleges szükségletet valamennyi gyermeknél az enyhe szintű intellektuális képességszavar alapozta meg, melyhez a speciális szükségletű gyermek esetében még pszichés zavarok, disszociális tünetek is társultak.

A lókúti lakásotthonban 11 fiúgyermek, köztük egy testvérpár volt elhelyezve. A 11 gyermek közül öt esetében enyhe intellektuális elmaradás miatt különleges szükségletet állapítottak meg.

A Veszprém Megyei Kormányhivatal Hatósági Főosztály ellenőrzésében jelezte, hogy a különleges, speciális és normál szükségletű ellátottak aránya nem felel meg a jogszabályban előírtaknak. A látogatás napján is magasabb volt a speciális és a különleges szükségletű gyermekek aránya mindkét telephelyen a megengedettnél,²⁷ ami megkérdőjelezi, hogy kapnak-e kellő többletgondoskodást, jut-e rájuk elegendő személyre szabott figyelem.

A különleges szükségletű gyermekek egy-egy csoporton belüli magas száma nem felel meg a CRPD elvárásainak,²⁸ veszélyezteti az esélyegyenlőség biztosítására irányuló külön intézkedések megvalósulását, valamint a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését.

Zircen a gyermekek életkora 13-17,5 évesig terjedt. Két 13 éves gyermek és négy, a nagykorúságát néhány hónapon belül elérő fiatal gondozási helye volt a lakásotthon. A gyermekek egyike 10 évnél régebben került szakellátásba, de ebben a lakásotthonban még nem töltött el egy évet sem. Vele együtt kilenc gyermeknek a 2019-20-as évben lett gondozási helyül a zirci lakásotthon kijelölve. Az utolsó másfél évben Zircen helyezett kilenc gyermek közül hatan korábban is szakellátásban éltek, gondozási helyváltás következtében kerültek át. Ebben a lakásotthonban egy testvérpár három és fél, egy fiú pedig két éve élt. A látogatás idején két gyermek ideiglenes hatályú elhelyezett volt.

Zircen a látogatáskor a lakásotthonban 6 gyermek volt jelen, 1 hamarosan nagykorúvá váló fiatal a munkahelyén tartózkodott, és ahhoz közeli helyen biztosítottak számára lakhatást is, öten engedély nélkül voltak távol.

Lókúton valamennyi fiú elmúlt már 14 éves. Ketten-ketten nem töltötték be a 15., a 16., illetve a 17. életévüket, 5-en néhány hónapon belül nagykorúvá válnak majd. Lókútra a 2019-es évben 3 fiút helyeztek, ők korábban is gyermekvédelmi szakellátásban részesültek, a gondozási helyük változott meg. Nyolcan 2018-ban költöztek a lakásotthonba, közülük négy fiúnak ez volt az első gondozási helye.

A látogatáskor 7 fiú volt jelen. Hárman tartósan engedély nélkül voltak távol. Egy júniusban nagykorú váló fiú dolgozott, és a munkahelyén lakott.

Mindkét lakásotthonban magas a gondozási helyet váltók aránya. Zircen az elhelyezettek 41,7%-a, Lókúton 54,5%-a máshol is élt már gyermekvédelmi szakellátásban. Az engedély nélkül távollévő gyermekek aránya Zircen, 41,7%, Lókúton valamivel alacsonyabb, 27,3% volt. Jelen vizsgálat nem terjedt ki a gondozási helyváltások gyakoriságának és az engedély nélküli eltávozások okának az elemzésére, de érdemes lenne a későbbiekben megvizsgálni, hogy kimutatható-e összefüggés a két tényező között. A gondozási helyváltás ismételt törést hordozhat magában, újabb kudarcot jelenthet a kapcsolatépítés, a beilleszkedés terén. A

²⁷ Lásd NM rendelet 125. § (2) A lakásotthonban legfeljebb 12 gondozott gyermek, fiatal felnőtt helyezhető el. (2a)-12 fős lakásotthonban egyidejűleg legfeljebb a) 1 fő kettős szükségletű, b) 1 fő speciális szükségletű vagy c) 4 fő különleges szükségletű gyermek helyezhető el. Ettől kizárólag az érintett gyermekek érdekében lehet eltérni. Kettős szükségletű, speciális szükségletű, különleges szükségletű gyermek elhelyezése esetén a csoport létszáma csökkenthető.

²⁸ „A részes államok minden szükséges intézkedést meghoznak, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek számára más gyermekekkel azonos alapon biztosítsák valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes körű gyakorlását.” „Minden, a fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni.” CRPD 7. cikk (1), (2) bekezdés.

gyermekközösséghez és a munkatársakhoz való kötődés kialakulása feltételezhetően védőfaktoroként, a gondozási helyen megtartó erőként szolgálhat.

2.2.1. Változások a járványveszéllyel összefüggésben

A nevelők elmondása szerint a járványhelyzet miatti fokozott bezártság, az érvényben lévő korlátozások is hozzájárultak az engedély nélküli eltávozások magas számához, és tartóssá válásához. Volt olyan eset, amikor a rendőrök az Rtv. rendelkezésének²⁹ megfelelően visszahozták a lakásotthonba az engedély nélkül eltávozott gyermekeket, akik szinte azonnal, még az adminisztráció befejezése előtt eltűntek.

A dolgozó ellátottak a veszélyhelyzetben folytathatták a kereső tevékenységüket a munkahelyükhöz közelebb költözve. Az átköltöztetés járványügyi szempontból preventív hatású, hisz a mindennapos utazás megszüntetése vagy idejének csökkentése szűkítette a fertőzésforrásokat a munkavállaló ellátottak esetében. Ugyanakkor ez a megoldás csökkentette a lakásotthonban lakó gyermekek fertőzésveszélyét is, mert nem érintkeztek naponta a munkahelyén és a közlekedés közben másokkal is találkozó társaikkal.

A Nemzeti Népegészségügyi Központ 2020. március 17-én kelt 13305-16/2020/EÜIG számú határozatában a „*gyermekek egészségének megőrzése érdekében az intézményekből kijárási tilalmat*” rendelt el. „*Az intézményt elhagyni csak kizárólag indokolt esetben [...] lehetséges.*” A munkavégzés céljából történt eltávozás a határozat szerint engedélyezhető volt.

A dolgozó ellátottak munkába járásának és munkahelyük közelébe költözésének engedélyezése összhangban volt az országos tisztifőorvos által kiterjesztett kijárási tilalommal.

2.2.1.1. Befogadás a Gyermekvédelmi Központba a veszélyhelyzetben

A járványidőszak alatt a VMGYK intézményvezetőjének tájékoztatása szerint két befogadás történt.

Az egyik gyermeknek a korábbi gondozási helyen történt bántalmazás miatt, ideiglenes hatállyal kellett megváltoztatni az elhelyezését. A másik friss befogadott egy 15 éves kismama volt, aki saját kérésére került a szakellátásba. Őt a majdani férj édesanyja befogadná, vagyis a gyámhivatal engedélye³⁰ esetén házasságkötésig a leendő férjének a családjához kerülhet.

Miután a veszélyhelyzetre tekintettel elrendelt felvételi zárlat a gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézményekre nem vonatkozott,³¹ VMGYK munkatársai által végzett befogadások jogszerűek voltak, és „a gyermek mindenek felett álló érdekét”³² szem előtt tartva történtek.

2.2.1.2. Az ellátás megszűnése a járványveszély ideje alatt

A látogatást megelőzően, 2020. április 17-én lett az egyik fiú nagykorú. A járványügyi helyzetre való tekintettel a nagykorúvá váló fiatalok eldönthették, hogy ellátottként maradnak-e tovább az intézményben, vagy más körülmények között rendezik az életüket. Az engedély nélkül eltávozott fiú a nagykorúságának elérését követően sem szándékozott az intézménybe visszatérni.

²⁹ Rtv. 33. § (2) bekezdés d) pont.

³⁰ Lásd Korm. rendelet a gyámhatóságokról 92. §.

³¹ Emberi erőforrások minisztere: „Útmutató az Országos Tisztifőorvos határozatában foglaltak végrehajtásához” Budapest, 2020. márc. 19. 3. old.

³² Gyvt. 1. § (2) bekezdés, és Gyermekjogi Egyezmény 3. cikk.

A látogatás a járványhelyzettel összefüggésben az ellátottak bekerülésével, kikerülésével és az ellátási helyek esetenkénti módosításával, a munkavégzéshez közelebbi elhelyezés biztosításával kapcsolatosan alapvető joggal összefüggő visszaságra utaló körülményt nem észlelt.

2.3. Személyi feltételek

A „fiatalkorúak gondozása különleges erőfeszítéseket igényel azért, hogy csökkenteni lehessen a hosszú távú szociális beilleszkedési zavarok veszélyét. Ehhez pedig multidiszciplináris megközelítésre van szükség, amely többféle szakember tudásából táplálkozik...”³³

A 3. számú Gyermekotthon gyógypedagógiai tanár végzettségű szakmai vezetője 2020 márciusától a nyugdíjba vonulása előtti felmentéséig tartó szabadságát töltötte. A gyermekotthoni részleghez tartozó pszichológus hétfőnként Zircen, csütörtökönként Lókúton foglalkozott a veszélyhelyzet bevezetése előtt a gyermekekkel. A gyermekotthon fejlesztő pedagógust alkalmas jelentkező hiányában nem alkalmazott.

Mindkét lakásotthonban szociálpedagógus végzettségű nevelő dolgozott, Zircen nő, Lókúton férfi, mindketten már több mint 20 éve a Gyermekvédelmi Központ munkatársai. A lókúti lakásotthon vezetőjét 2006-ban a Veszprém Megyei Önkormányzat Gyermekvédelemért Díjban részesítette. Beosztásuk szerint minden hétköznap délután teljesítettek szolgálatot.

Zircen egy gyermekfelügyelő tartósan távol volt gyermeke gondozása miatt. Egy szakképesítés nélküli gyermekvédelmi asszisztens két hónapja kezdte meg ellátni a feladatokat. A gyermek- és ifjúsági felügyelő szakképesítésű gyermekfelügyelő közel 20 éve dolgozott a gyermekvédelemben. Időnként egy gyermek- és ifjúsági felügyelő szakképesítésű helyettes gyermekfelügyelő is dolgozott az otthonban. Mindhárman 12 órás munkarendben látták el feladataikat. Rendszerint egy felnőtt volt a gyermekekkel. Zircen a helyettes gyermekfelügyelővel és a nevelővel együtt is csak 4 személy gondozta, nevelte a gyermekeket, ami nem érte el az NM rendeletben meghatározott létszámminimumot.³⁴

A lókúti lakásotthon eleget tett az NM rendeletben előírt létszámminimumnak. Öt munkatárs állt alkalmazásban, továbbá szükség esetén a helyettes gyermekfelügyelő Lókúton is besegített. Általában megoldható volt, hogy két munkatárs is legyen szolgálatban a tanulásidő alatt.

A több mint 30 éve alkalmazásban álló érettségizett gyermekvédelmi asszisztens gyógypedagógiai asszisztens szakképesítéssel rendelkezett. A három gyermekfelügyelőből kettőnek azonban nem volt meg a feladatellátáshoz szükséges szakképesítése. Egyikük egy, a másik két éve foglalkozott a gyermekekkel.

A kizárólag fiúkat nevelő lókúti otthonban a férfi nevelő mellett egy férfi gyermekfelügyelő is alkalmazásban állt. Zircen a gondozottak kétharmada volt fiú, viszont kizárólag nők foglalkoztak a gyermekekkel.

Kamasz fiúk esetében különösen fontos, hogy fejlődésüket, felnőtt férfivé válásukat férfi szerepminták is segítsék. A szakellátásban növekedő gyermekek esetében kívánatos lenne, hogy a hagyományos családi modellnek megfelelően mindkét nemű alkalmazott vegyen részt a gyermekek nevelésében, ellátásában. Az NMM javasolja, hogy a VMGYK vezetése törekedjen rá, hogy valamennyi gondozási helyen legyen mindkét nemű munkatárs.

A fejlesztő pedagógus hiánya, továbbá a szakképesítéssel nem rendelkező munkatársak alkalmazása veszélyezteti a fejlesztésre szoruló gyermekek

³³ CPT/Inf (99)12, 28. pont.

³⁴ Lásd: NM rendelet I. számú melléklet. A gyermekjóléti és gyermekvédelmi személyes gondoskodás formáinak szakmai létszám irányszámai és létszámminimum normái. II. Szakellátások. 2/a Lakásotthon (max. 12 fő fő) 1 nevelő; 1 gyermekvédelmi asszisztens, 3 gyermekfelügyelő.

esélyegyenlőségének biztosítására irányuló külön intézkedések megvalósulását, továbbá a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának az érvényesülését.

A zirci lakásotthonban az NM rendelet létszámnormáját meghatározó jogszabályi előírás figyelmen kívül hagyása veszélyezteti a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését.

2.3.1. Változások a járványveszéllyel összefüggésben

Mindkét lakásotthon munkatársai beszámoltak arról, hogy a pszichológus, aki heti rendszerességgel látogatta korábban a lakásotthonokat, az egészségügyi veszélyhelyzetre tekintettel otthonról dolgozott. Telefonon tartották vele a kapcsolatot, szükség esetén a gyermekek számára is elérhető volt.

A távoktatás megkezdése óta folyamatosan a lakásotthonban tartózkodtak a gyermekek, így a tanítási idő alatt is az intézmény munkatársainak kellett biztosítani a felügyeletüket. A lakásotthonokban helyettes gyermekfelügyelővel és a párhuzamos dolgozói jelenlét csökkentésével oldották meg a helyzetet. A nevelők arról számoltak be, hogy a járványveszély kezdete óta kevesebb idejük maradt az adminisztrációra, mert több időt fordítottak a tanulásra és a fertőtlenítésre. Túlmunka tekintetében nem történt változás, korábban is elő-előfordult, hogy egy-egy munkatársnak túlóráznia kellett. A veszélyhelyzet alatt is volt lehetőség arra, hogy igény esetén egy-egy szabadnapot is kivehessenek a dolgozók.

A munkatársak felkészültek arra a helyzetre is, ha valamelyik gyermekről kiderülne, hogy koronavírus fertőzött. Ilyen esetben a jelenlévő dolgozónak kellene bent maradnia a gyerekekkel, aki nem mehetne haza a családjához. Hasonlóképpen készültek arra is, hogy fertőzésveszélynek kitett munkatárs házi vagy hatósági karanténba kerülhet, akinek a helyettesítéséről az intézménynek gondoskodnia kell. A VMGYK alkalmazottainak egyikét érintette, hogy külföldön dolgozó férje rendszeres időközönként hazatért, és így mindig újrakezdődött a kéthetes önmegfigyelési időszak³⁵, ami alatt nem állhatott munkába. A munkatárs nem vállalta a férjével való találkozások elkerülését, a veszélyhelyzet fennállása alatt fizetés nélküli szabadságot kért, melynek kiadáshoz a munkáltató hozzájárult.

Az intézményvezető elmondta, hogy a 88/2020. (IV.5.) Korm. rendelet alapján lakásotthononként 2-2 helyettes gyerekfelügyelőt igényelt az SZGYF ebből a célból létrehozott internetes felületén³⁶, akik várhatóan a látogatást követő hét hétfőjétől állnak majd munkába.

Az NMM a járványhelyzetben a személyi kérdésekhez kapcsolódó helyzetek megoldásában alapvető joggal összefüggő visszáságra utaló körülményt nem észlelt.

2.4. Tárgyi feltételek, elhelyezési körülmények, az elkülönítés lehetősége

A meglátogatott lakásotthonok a települések csendes utcáiban kétszintes családi házban működtek. Mindkét lakásotthon tágas, világos, otthonosan berendezett, jól felszerelt volt. Mindkét helyen volt konyha, közös étkezésre, szükség esetén tanulásra, játszásra alkalmas nappali. A hálószobák fenyőbútorokkal voltak berendezve, az ágyak, íróasztalok, szekrények mellett a személyes tárgyak is helyet kaptak.

Lókúton a falakat egy korábban az otthonban nevelkedő fiúnak a festményei díszítették, ezzel is motiválva a tanulásra, alkotásra, reményt nyújtva arra, hogy a tehetség megtalálja az

³⁵ Lásd: Önmegfigyelés: azon tünetmentes személyeknél, akik COVID-19 fertőzött beteggel alkalmoszerű kapcsolatba kerültek - beleértve az új koronavírus közösségi terjedésével érintett területekről visszaérkezőket - a COVID-19 fertőzésre jellemző tünetek (ideértve a bármilyen mértékű lázat, köhögést és légszomjat) kialakulásának önmaguk való ellenőrzése az utolsó kapcsolatot követő 14 napig.

Forrás: https://www.nnk.gov.hu/attachments/article/541/COVID19_elkulonites_megfigyeles_EMMI_20200312.pdf.

³⁶ <https://kirendeles.szgyf.gov.hu/belepes>.

útját, megtérül idővel a befektetett energia. A lakásotthon elektronikai eszközeit adományokból is kiegészítették, így ott több televíziókészülék, számítógép, laptop is a gyerekek rendelkezésére állt.

Mindkét telephelyen több mosdó, fürdőszoba is üzemelt, hideg-meleg víz folyamatosan elérhető volt. Hetente többször mostak. Lókúton 2 modern és egy régi – oktatócélból alkalmanként használatos keverőtárcsás – mosógép is működött. Bár vízköves, foltos vagy sérült zománcú zuhanyozót, lepattogzott festékű ajtót is lehetett találni, de mindkét helyszínen életerére a rend és tisztaság volt a jellemző. Rongálásnak nem volt nyoma egyik otthonban sem. Az otthonok takarításában a gyerekek beosztás alapján részt vettek. A nevelők beszámoltak róla, hogy védőeszközöket és fertőtlenítőszerket nem csak a fenntartótól, hanem az önkormányzattól is kaptak, és maguk is vásároltak. A járványveszély indokolta gyakoribb takarításhoz, fertőtlenítéshez szükséges tisztítószer, gumikesztyű és maszk a rendelkezésükre állt. A helyes kézmosás 6 lépését bemutató ábrát mindkét helyen kifüggesztették.

A több vizesblokk lehetővé tette, hogy fertőzés gyanúja esetén ne csak egy szobát, hanem mosdót, zuhanyozót is önállóan használjanak az elkülönített személyek. A VMGYK valamennyi egysége rendelkezett tervvel arra vonatkozóan, hogy szükség esetén melyik szobát, mellékhelyiséget szabadítják fel. Általában az engedély nélkül tartósan távollévő gyermekek szobáit szándékoztak így hasznosítani.

Zircen kisebb, Lókúton nagyobb telek vette körül az épületeket. Az utóbbi helyen a szabadterei játékok, például focizás, pingpongozás mellett egy kis kert művelésére, zöldségek termelésére, száradó ruhák teregetésére is volt lehetőség.

A látogatás napján Zircen két lány kéthetes „házi karanténban” volt, mert másfél héttel korábban egyszer elhagyták az otthont. Állításuk szerint maszkban sétáltak a településen, és nem mentek senkihez sem közel. Korábban természetes volt a számukra az önálló közlekedés, egyikük helyben, a másik Veszprémbe járt iskolába. Megelégteltek, hogy folyamatosan a házban és az ahhoz tartozó kicsi kertben kellett tölteniük az idejüket az egészségügyi veszélyhelyzet alatt. A bezártság-érzés miatt mentek ki, de tettük még nagyobb bezártságot szült. A két lány szobája mellett található vizesblokkot az elkülönítés idejére a lányok kizárólagos használatára jelölték ki. A 14 napos elkülönítési idejük alatt még az udvarra sem mehettek ki. Egész nap a szobájukban tartózkodtak, tanulással, beszélgetéssel, telefonálással töltötték az időt. Mivel televízió nem volt a szobájukban, filmeket és zenét is csak a telefonjukon keresztül néztek, hallgattak. Az emberi erőforrások minisztere 2020. március 22-én kelt útmutatója hangsúlyozza, hogy a „*gyermekek, ellátottak szabadlevegőn tartózkodását minimum naponta egy óra időtartamban biztosítani kell*”³⁷. **A két lány esetében nem volt indokolt a napi egyórás udvari tartózkodás megvonása. Esetükben azt lehetett volna megszervezni, hogy ez az időtartam a többiektől elkülönített legyen, és az udvarra való lejutás közben is kerüljék el a többiekkel való találkozást. A szabadlevegőn való tartózkodás korlátozása aggodalomra ad okot a testi, lelki egészség megőrzésében.**

2.5. A gyermekek teljes körű ellátása, különös tekintettel az élelmezésre a veszélyhelyzet idején

A lakásotthonok alkalmazottai a veszélyhelyzetre való tekintettel csak a legszükségesebb, halaszthatatlanul szükséges dolgok beszerzésére törekedtek. A távoktatás életbe lépése óta helyben látták el valamennyi gyermek élelmezését, egységesen nem vették igénybe az iskolák által esetlegesen biztosított ingyenes étkeztetést. Mindkét otthonban éltek olyan gyermekek, akik nem voltak jogosultak az ingyenes étkeztetésre. Az ő ellátásuk miatt mindenképpen

³⁷ Emberi erőforrások minisztere: „Útmutató a koronavírus terjedésének megelőzésére és a kockázatok csökkentésére szociális szakosított ellátást nyújtó, gyermekek átmeneti gondozást nyújtó, gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézmények és javítóintézetek részére” Budapest, 2020. márc. 22. 6. old.

szükséges volt helyben főzni. Néhány gyermek olyan távolabbi településen tanult, ahonnan a szállítás körülményes lett volna. A néhány könnyen elérhető iskola által biztosított ebédről a külső személyes találkozások számának, mint esetleges fertőzésforrásnak a csökkentése érdekében mondtak le. A főzés nem volt idegen a munkatársak számára, a nyári működésrendben általános, hogy a munkatársak mindennap ebédet készítenek a gyermekeknek.

Eleinte tapasztaltak Zircen némi nehézséget a főzéshez szükséges nyersanyagok beszerzésében. Nem volt liszt, és voltak vásárlási korlátozások is, például maximum 5 kiló húst lehetett venni. Rövid idő elteltével rendeződtek a körülmények, és ismét lehetett mindent kapni. Mindemellett igyekeztek nagyon megfontoltan, lehetőség szerint a szokásosnál ritkábban vásárolni, a megvásárolt árut, ha lehetett fertőtlenítették vagy a felhasználás előtt tárolták a fertőzésveszély csökkentése érdekében.

„A gondozott gyermekek számára naponta, az életkoruknak megfelelő, legalább ötszöri, legalább egy alkalommal meleg, az egészséges táplálkozás követelményeinek megfelelő étkezést kell biztosítani.”³⁸ Speciális diétát igénylő gyermek nem élt egyik otthonban sem. A Lókúton készített április 13-26-ig terjedő kétéhetes időtartamra terjedő étlapokon csak 4 étkezés szerepelt, hiányzott a tízórai, az egyik kisétkezés.

A lakásotthonokra csak akkor terjed ki a közétkeztetésre vonatkozó EMMI rendelet, ha ott a főzőkonyha üzemel.³⁹ A meglátogatott telephelyeken családi jellegű ételkészítés zajlott, tehát nem estek az EMMI rendelet hatálya alá. Számos vonatkozásban azonban célszerű lenne az EMMI rendelet előírásait figyelembe venni. A vizsgált időszakban változatos volt az étrend, kétszer nem fordult elő ugyanaz a főétel a 14 nap alatt. Mindennap meleg ebéd, és mindkét héten háromszor meleg vacsora is készült a gyermekeknek. Állati eredetű fehérjeforrást tartalmaztak a főételek. Kevés volt azonban a zöldség vagy gyümölcs, nem tüntették fel, hogy teljes kiőrlésű gabonából készült élelmiszerhez, pékáruhoz hozzájutnak-e az otthonban élők. Az EMMI rendelet szerint 18 év alatt kerülendő a szénsavas vagy cukrozott üdítőital⁴⁰, ami 14 nap alatt háromszor is felszolgálására került. Többször volt édesség is, piskótatekerces például hét nap alatt kétszer is kaptak a gyerekek, és ugyanazon a héten csokis piskóta, a másik héten pedig cukorka volt uzsonnára. Köztudott, hogy ez a korosztály gyakran a zsebpénzéből is szénsavas üdítőitalokat és édességet vásárol, amit a veszélyhelyzettel összefüggésben kiadott kijárási tilalom megakadályozott. Az uzsonnára vagy vacsorára közösen elfogyasztott cukrozott ital, sütemény hozzájárulhatott a hangulat javításához, a bezártság-érzés csökkentéséhez.

A gyermekek nem panaszkodtak az étel mennyiségére és minőségére, megfelelőnek, elegendőnek találták azt. Elmondásuk szerint mindennap volt gyümölcs vagy valami finomság, így feltételezhetjük, hogy gyümölcshez az étlapon feltüntetett alkalmakon túl is hozzájutottak. Az NMM a látogatás alkalmával meggyőződött róla, hogy a kamrában tároltak többek között almát, banánt, paprikát, paradicsomot.

Nem vitatva azokat az ellenérveket, melyek szerint a járványhelyzetre tekintettel a beszerzés nehezített volt, az édes íz gyakoribb felszolgálása örömeztetést keltett, ezen keresztül is hozzájárult a látogatási és kijárási tilalom miatt keletkező feszültségek ellensúlyozásához, **az NMM javasolja az egészséges táplálkozás szabályainak megfelelő étrend összeállítását, az ötszöri étkezés biztosítását, a zöldség és gyümölcs mennyiségének növelését.**

³⁸ NM rendelet 76. § (1) bekezdés.

³⁹ EMMI rendelet 1. § (1) bekezdés b) pont. Továbbá lásd: Az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet honlapján a 66. kérdésre adott választ.

https://www.ogyei.gov.hu/a_leggyakoribb_kerdések_es_valaszok_a_közétkeztetésre_vonatkozó_táplálkozás_egészségügyi_előírásokról_szólo_372014_iv_30_emmi_rendelet_kapcsán/

⁴⁰ Közétkeztetésben a következő élelmiszereket nem lehet felhasználni: szénsavas vagy cukrozott üdítőt, szörpöt, EMMI rendelet 8. fejezet: Felhasználási előírások, korlátozások és tilalmak egyes élelmiszerek és ételek vonatkozásában, 14. § (1) bekezdés, g) pont.

2.6. Oktatás, fejlesztés, egészségügyi, mentálhigiénés ellátás a veszélyhelyzet alatt

A veszélyhelyzetre tekintettel bevezetett távoktatás szokatlan és megterhelő volt nemcsak a dolgozók, de a legtöbb gyermek számára is. A nevelők szerint, a veszélyhelyzet alatt sokkal több segítséget igényeltek a gyerekek, sok kérdésük volt.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma és alapítványok is segítettek abban, hogy az oktatás tárgyi feltételeit biztosítsák. A VMGYK összesen 24 új számítógépet kapott, melyből 14 az EMMI-től, 10 alapítványoktól érkezett. A gépeket a veszélyhelyzetben csak a digitális oktatáshoz lehetett használni. Korábban volt egy olyan lakásotthona a VMGYK-nak, ahol nem volt internet-hozzáférés, de a látogatás idejére már valamennyi lakásotthon és nevelőcsalád csatlakozott a világháléhoz, és legalább egy-egy számítógép minden házban rendelkezésére állt. Az internetkapcsolat azonban időnként megszakadt, a rendszer nem bírta a terhelést.

Az iskolák a feladatokat interneten keresztül küldték a gyerekeknek hetente egyszer, „dömpingszerűen” – ahogy az egyik nevelő fogalmazott. Az egyhetes elkészítési határidőt a lakásotthonok munkatársai osztották be a diákok számára, és a tananyag elmagyarázásában, illetve a feladatok elkészítéséhez is segítséget kellett nyújtaniuk. A gyerekek többféle képzésben vettek részt. A zirciek között volt 4 általános iskolás, 5. és 6. osztályba jártak, 6-an 9. osztályosok, kertészeti, faipari, vendéglátó, géplakatos szakképzésben vettek részt. Ketten nem voltak tankötelesek. A Lókúton elhelyezett gyermekek közül négyen nem tankötelesek, öten általános iskolások, 5., 7., és 8. osztályosok voltak, és egy 10. osztályos diák is volt közöttük. Ketten a HÍD-program keretében egy év alatt végezték a 7-8. osztályt.

A lakásotthonokban elegendő hely állt a gyerekeknek rendelkezésre az önálló feladatmegoldásra. Elkülönülve, egymást nem zavarva is volt módjuk tanulni, de arra is volt példa, hogy csoportban, társuknak segítséget nyújtva oldottak meg egy-egy leckét.

A gyerekek többsége nehezebbnek, fárasztóbbnak találta a megváltozott körülmények között a tanulást, de akadt olyan is, aki úgy értékelte, hogy könnyebb a lakásotthonban megtanulni az anyagot, jó jegyeket szerzett. Általában papíron készítették el a feladatokat, és szükség esetén felváltva ültek a számítógépek, laptopok elé. Többen az okos telefonjukat használták a tanuláshoz.

Korábban több gyermek rendszeres fejlesztésben vett részt. A járványhelyzetben a fejlesztésük egyrészt az iskolák által küldött fejlesztő feladatok segítségével valósult meg, melyet most a munkatársak iránymutatásával oldottak meg. Másrészt a munkatársak kerestek az interneten készségfejlesztő játékokat. Különösen sok jól használható gyakorlófeladat találtak az Okos Doboz, Okoskaland⁴¹ digitális játék és feladatgyűjteményben minden iskolai korosztály számára – magyarázta az intézményvezető.

A távoktatás alatt szoros napirend szerint építették fel Zircen a hétköznapokat. Minden reggel 8 órától ebédig volt a tanulás vagy munkavégzés ideje. Az ebédet követően folytatták a házi feladatok megoldását. Délután 16-18 óra között különböző foglalkozásokat szerveztek a gyerekeknek. Hétfőnként rajzolás, keddenként kézműves foglalkozás, szerdánként a húsvétal kapcsolatos történeteket, dolgokat gyűjtötték össze, csütörtökönként süteményeket készítettek, minden héten más találta ki, hogy mit süssenek, péntekenként mesefoglalkozás volt. A szombatok napirendje a hétköznapokhoz hasonlított azzal a különbséggel, hogy kétórás nagytakarítást ütemeztek be a délutáni foglalkozás idejére. Vasárnap reggel nyílt lehetőség lustálkodásra, pihenésre, napközben szórakozásra, TV nézésre.

A veszélyhelyzetben a kollégiumi ellátás is szünetelt, ami Zircen két diákot érintett. Bár a napirend nem tartalmazta, de a gyerekek és nevelők elmondásából kiderült, hogy rendszeresek a kinti szabadidős programok is. Az elkülönítésben lévő lányok kivételével mindannyian elegendő időt töltöttek a szabadban. A zirci kis udvaron a lányok szerint nem igazán lehetett

⁴¹ Forrás: <http://www.okosdoboz.hu/>, <https://www.okoskaland.com/>.

mit csinálni, de tollaslabdázásra, labdarugdosásra ott is adódott lehetőség, és bokszzsákkal is lehetett vezetni a felesleges energiákat.

Lókúton a nagyobb térben több mozgásos tevékenységre volt mód a szabadban, ott kertészkedtek is élvezettel a fiúk. A nevelő törekedett rá, hogy a tanulási idő ne az iskolában megszokott 8 órától kettőig, háromig tartson, hanem változatosabbá tegye. Kerti munkát, szabad levegőn való mozgást iktatott be a tanulási szakaszok közé.

A gyerekek mindkét helyen panaszolták, hogy az udvart nem hagyhatják el, hiányoznak a barátok. Nagyon várták már a kijárási tilalom feloldását. Zavarta őket a maszk, amit viselniük kellett. Attól nem igazán tartottak a gyerekek, hogy elkaphatják a vírust, hogy megbetegedhetnek. A vírustól való túlzott félelem a személyzetet sem jellemezte.

Mint azt a 2.3.1. alfejezetben is jeleztem, a gyermekek a pszichológust is felhívhatták telefonon, ha beszélni akartak vele. A nevelők beszámoltak róla, hogy szükség esetén a települések gyermekorvosát vagy szakorvost fel tudják keresni, a VMGYK rendelkezett egy ilyen célra is igényelhető autóval és gépkocsivezetővel. A járványhelyzetben telefonon tartották a kapcsolatot a házi gyermekorvossal is. Gyakrabban ellenőrizték a gyerekek testhőmérsékletét.

Az NMM az egészségügyi veszélyhelyzet idején a távoktatás, a fejlesztés megvalósítása, továbbá a szabadidős tevékenységek biztosítása kapcsán alapvető joggal összefüggő visszáságra utaló körülményt nem észlelt.

2.7. Kapcsolattartás a látogatási tilalom alatt

A gyermek alapvető joga, hogy a tőle külön élő szülőjével, a szülői felügyeleti jog megszűnése esetén is, kapcsolatot tartson.⁴² A gyámoknak havonta legalább egy alkalommal személyes találkozás keretében kell beszélgetést kezdeményezniük a 6 éven felüli gyámoltjaikkal.⁴³

A veszélyhelyzetben az emberi erőforrások miniszterének útmutatója⁴⁴ szerint az országos tisztifőorvos 13305-16/2020/EÜIG számú határozatában elrendelt „látogatási tilalom kiterjed... a gyámra, indokolt esetben a gyermek kapcsolattartásra jogosult hozzátartozójára, ... a gyermekjogi képviselőkre is”. A határozat nevesíti, hogy milyen esetben lehet a látogatási tilalom alól felmentést adni⁴⁵, és mivel helyzet nem állt fent egyik lakásotthonban sem, a gyermekek személyes kapcsolattartása szünetelt.

A lakásotthonokban elhelyezett gyermekek változatos formában, időtartamban tarthattak személyes kapcsolatot egyik vagy mindkét szülőjükkel, nagykorúvá vált, vagy másutt nevelkedő testvéreikkel, nagyszülőkkel, a korábbi családba fogadó gyámmal. A gyámhivatal szabályozása szerint volt, aki csak kéthavonta egy alkalommal két órában találkozhatott a hozzátartozójával. Volt, aki ennél sokkal intenzívebb kapcsolatot ápolhatott a családjával, havonta kétszer a hétvégét a szülő otthonában tölthette. A két véglet között előfordult, hogy felügyelt kapcsolattartást írtak elő, vagy engedélyezték, hogy a hozzátartozó bizonyos időre elvihesse a gyermeket gondozási helyéről. A látogatási tilalom életbe lépése óta a gyermekek ezektől a találkozásoktól elestek.

A személyes kapcsolattartás mellett csomagküldés, levelezés útján, telefonon és interneten keresztül is megvalósulhat a kommunikáció a családtagok között.

A személyes kapcsolattartást a telefonálás tudta valamelyest pótolni. A gyerekek gyakran beszéltek telefonon a hozzátartozóikkal, illetve nagy teret kaptak az internet alapú kapcsolattartási formák is. Gyakran Messengeren, Facebookon keresztül üzentek, beszélgettek

⁴² Gyvt. 7. § (4) bekezdés.

⁴³ Lásd Gyvt. 86. § (1) bekezdés ab) pont.

⁴⁴ Emberi erőforrások minisztere: „Útmutató az Országos Tisztifőorvos határozatában foglaltak végrehajtásához” Budapest, 2020. márc. 19.

⁴⁵ „A végstádiumban lévő betegetől való elbúcsúzás kivételével, a látogatási tilalom alól felmentés – az ellátottak, a gyermekek érdekében – nem adható.” Az Útmutató 2. oldala.

egymással a gyermekek és hozzátartóik az otthonok internetes hálózatára csatlakozva. Telefonálási lehetőséget szükség esetén az intézmény is biztosított, de a gyerekek saját készülékeiket is használták, melyek egyenlegét maguk vagy szüleik töltötték fel.

A gyermekek hozzátartozóktól márciusban még fogadtak csomagot. Ebben az időszakban a látogatáskor a szülőtől dolgozó vette át kesztyűben, és fertőtlenítést követően hozták be az otthonba. Később már a postás sem mehetett be a lakásotthon területére.

A járványhelyzet kezdetén minden gyermeket, szülőt és kapcsolattartással rendelkező hozzátartozót tájékoztattak a változásról, és ígéretet tettek arra, hogy ha vége van a korlátozásnak, pótlási lehetőséget biztosítanak. A kapcsolattartással összefüggő panasz nem érkezett a szülők részéről, elfogadták a helyzetet.

A gyermekek közül többen sérelmezték, hogy nem találkozhattak a hozzátartozóikkal, ez jelentősen fokozta a bezártság-érzést bennük, esetenként feszültséget keltett. Néhány gyermek számára az is kellemetlen volt, hogy a veszélyhelyzet az osztálytársakkal, barátokkal, barátnőkkel való kapcsolattartást is megakadályozta. Míg korábban például napi szinten tölthetett időt az egyik fiú a barátnőjével, most ehelyett csak telefonon tudta őt elérni. Más viszont azt emelte ki, hogy mindenkivel kapcsolatba tud lépni telefonon keresztül, akivel akar, a barátaival is.

A gyámokkal való telefonos, internetes kapcsolattartás jól működött.

A vizsgálat a veszélyhelyzetben történő kapcsolattartás vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

2.8. A panaszjog érvényesülése

A gyerekek bizalommal fordulhattak nevelőikhez, a munkatársakhoz a problémáikkal. Ilyenkor négy szemközti helyzetet alakítottak ki, és úgy kerestek megoldást a nehézségekre. Ha ez kevésnek bizonyult, megkeresték a pszichológust is, a veszélyhelyzet alatt telefonon keresztül. Előfordult, hogy a hozzátartozót is bevonva, közösen igyekeztek orvosolni a felmerült kérdést.

A gyermekek a gyámok segítségét is igénybe tudták venni, és a gyermekjogi képviselőt is megkereshették, akinek a neve, elérhetősége mindkét otthonban ki volt függesztve. Látható volt az Integrált Jogvédő Szolgálat gyermekeknek készített aktuális tájékoztató táblája is, mely szintén felhívja a figyelmet a gyakori kézmosásra, az otthon maradásra, javasolja, hogy tanuljanak, olvassanak, sportoljanak, vigyázzanak magukra és egymásra, kérdezzenek bátran. Ezen a módon is felhívták a figyelmet arra, hogy bár most személyesen nem tudnak találkozni, de telefonon, e-mailben elérhetik őket a gyermekek. A gyermekek tudták, hogy ki a képviselőjük, tudták, hogy beszélhetnek vele is. Az egyik fiú annyira rendszeres kapcsolatot tartott vele, hogy az egyik közösségi oldalon egymás ismerősei voltak.

Ötletdoboz is volt a lókúti otthonban, ahol névtelenül is jelezheték, ha valami változást igényelnek. Általában az étkezéshez kapcsolódó vágyaikat, ötleteiket szokták ezen a módon kifejezésre juttatni.

A vizsgálat a panaszjog érvényesítésében alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

3. Összefoglalás

Az NMM két munkatársa 2020. április 24-én a Veszprém Megyei Gyermekvédelmi Központ zirci és lókúti lakásotthonába látogatott. Az alapvető jogok biztosa a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel kihirdetett veszélyhelyzetre tekintettel a látogatását előre bejelentette.

A helyszíni vizsgálat alatt a látogatócsoport tagjai védőfelszerelésben megtekintették a két lakásotthont, interjúkat készítettek az ott tartózkodó gyermekekkel és a munkatársakkal.

A lakásotthonok a normál, különleges és speciális szükségletű gyermekek számára integráltan biztosítottak ellátást. Mindkét lakásotthonban magasabb volt a különleges szükségletű gyermekek száma az NM rendeletben megengedettnél. Ugyanezen rendelet személyi feltételekre vonatkozó előírásai sem teljesültek a lakásotthonokban. Fejlesztő pedagógust nem foglalkoztattak, szakképesítés nélkül alkalmaztak gyermekvédelmi asszisztenst, illetve gyermekfelügyelőket, és Zircen a lakásotthononként szükséges 5 személy sem volt biztosítva.

A gyermekek elhelyezésének tárgyi feltételei mindkét helyszínen megfelelőek voltak. A járványveszély elhárítása érdekében az országos tisztifőorvos által előírt intézkedéseket, korlátozásokat életbe léptették, és olyan intézkedést hoztak melyek csökkentették a fertőzés lehetőségét. Mindkét helyen tisztaság volt. A járványveszélyre reagálva a munkatársak növelték a mosás és takarítás gyakoriságát, és fertőzés gyanújának esetére az elkülönítés feltételeit is biztosították. A dolgozó ellátottakat a munkahelyükhöz közelebb költöztették, csökkentették a vásárlások gyakoriságát, helyben főztek a gyermekeknek. Az NMM által megtekintett étlapon csak négyszeri étkezés szerepelt, és a felkínált ételek és italok között is voltak, melyek nem feleltek meg az egészséges táplálkozás szabályainak.

A digitális oktatásban való részvétel feltételei mindkét lakásotthonban megfelelőek voltak. A nevelők a többi munkatárssal együtt segítséget nyújtottak a gyermekeknek a tananyag elsajátításához. Az iskolák által küldött, illetve internetről letöltött feladatok segítségével igyekeztek biztosítani a szükséges fejlesztéseket is.

A gyermekek a járványhelyzettel és annak megelőzésével kapcsolatban tájékozottak voltak, a látogatási és az intézmény elhagyási tilalom okait megértették. Mindezek ellenére, az iskolalátogatás, az intézményelhagyás, valamint a látogatók fogadásának együttes tilalma komoly pszichés megterhelést jelentett a gyermekek számára.

Az egyik lakásotthonban két engedély nélkül eltávozott lány házi megfigyelés alatt volt, mely időszak alatt őket elkülönítették a lakásotthon többi lakójától. A kéthetes megfigyelési időszak alatt az elkülönítésre hivatkozva nem biztosították számukra a napi egyórás szabad levegőn való tartózkodást sem, melyet az NMM veszélyeztetőnek tart.

A gyermekek a helyzet kompenzálására hozott intézkedéseket elfogadták, a gyakoribb telefonálási lehetőséggel éltek. Többen a világhálón keresztül is tartották a kapcsolatot a hozzátartozóikkal, a gyámokkal, és a gyermekjogi képviselővel is.

4 Ajánlások, javaslatok

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem **a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját mint a VMGYK fenntartóját**, hogy biztosítsa

1. az elhasználódott, festék- illetve zománchiányos nyílászárók, vizesblokk elemek folyamatos karbantartását, felújítását.

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján kezdeményezem, hogy a **VMGYK intézményvezetője** gondoskodjon

2. az NM rendelet 125. § (2) bekezdésében szereplő előírás alkalmazásáról, ne helyezzenek el együttesen a lakásotthonokban négynél több különleges szükségletű gyermeket;
3. az NM rendelet I. számú mellékletében meghatározott szakmai létszámminimum betartásáról;

4. a fertőzésveszély miatt elkülönítésben lévő ellátottak naponta legalább 1 óra időtartamú szabad levegőn való tartózkodásáról;
5. a lakásotthonokban élő ellátottak számára az egészséges táplálkozás szabályainak megfelelő étrend biztosításáról.

Budapest, 2020. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Az OPCAT NMM AJB-2518/2020. számú jelentésének képmelléklete

1-3. kép. A zirci Margaréta ház előtt védőfelszerelésben megbeszélés a szabadban, a viszonylag kicsi udvaron

4. kép. Fertőtlenítőszerkészlet 5. kép. Az elkülönítésre kijelölt szoba

6. kép. Tiszta mellékhelyiség (az ajtótokról a festék lepattogzott.)

7. kép Konyha, étkező Zircen

8. kép. Nappali Zircen

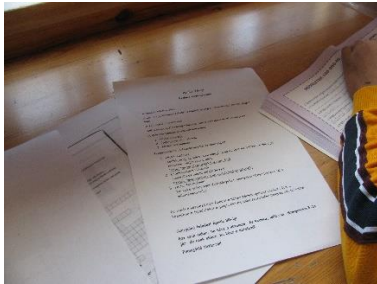
9. kép. Önálló tanulás mobil telefon segítségével a nappaliban

10. kép A lókúti Rózsa ház

11. kép. A nagy udvar, művelésében a gyermekek is részt vesznek

12-13. kép. Készülnek a házi feladatok

14. kép. Nappali Lókúton

15. kép. Konyha Lókúton

16-17. kép. Eszközökkel jól felszerelt vizesblokk, lepattogzott zuhanytálca

18. kép. A kézmosás szabályai

19-20. kép. Az Integrált Jogvédő Szolgálat tájékoztató anyagai

